

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Osztályozás

Szerző: *Miskolczi Nándor*Cím: *Xántus János*Forrás: *Budapesti Hírlap**Bm*

(Hely)

1925. 10. 4.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Idő

Személy

Helyszám

92

*Xántus János**"1925"*

Xántus János.

Születése századik évfordulóján megemlékezünk Xántus Jánosról, a magyar világgjáró nagy kutatók egyik jeleséről, aki tudományos működésével nemcsak hazájában, hanem Észak-Amerika Egyesült Államaiban is maradandó emléket biztosított magának.

Született 1825. október 5-én Csokonyán, Somogy megyében, ahol édesatyja a Széchenyi gróf-család jószágigazgatója volt. 1847-ben Pesten letette az ügyvédi vizsgát. Az 1848. márciusi események annyira hatottak rá, hogy beállt nemzetőrnek. A pákozdi csatában már harcolt az osztrákok ellen s ezután a komáromi várőrségben főhadnagysággig vitte. 1849. elején Érsekújváron utólérte őt a balszerencse: az osztrákok elfogták s előbb Pozsonyban, majd Königrätzben fogságban tartották, végül pedig besorozták a pilzeni cseh ezredbe közkatonának.

Édesanyja nagy anyagi áldozatok árán kiszabadította őt a katonai szolgálatból; azonban újból elfogták, mert a Németországban élő magyar emigránsokkal összeköttetésben állt. 1850-ben ismét visszanyerte szabadságát s most kimenekült Londonba. Noha jól beszélt angolul, itt sem volt maradása; mint hajófitő kívándorolt Newyorkba, ahol előbb mint földmunkás-napszámos, majd mint kereskedő-

segéd és zongoratanító, végül mint rajzolómérnök élt szerény viszonyok között.

Szorgalmáért és tehetségéért mindenütt megbecsülték s amikor 1852-ben a St. Louis városából Kaliforniába vezető nagy vasutat tervezték, földmérítő mérnöknek szerződtették. Későbbben New-Orleansban egyetemi tanári állást kapott; itt sárgalázba esett, amiért el kellett költöznie. Texas-államban akart megtelepedni, ahol magának 640 hektárnyi birtokot vett; azonban nemsokára az alig ismert Kanasztartomány fölméréséhez hívták és az Arkanzas-folyó egész völgyének átkutatásával bízták meg. 1856. július közepén indult 32 személyből álló expedíciójával az Elk-patak mellől, hogy az őserdőkkel borított ismeretlen vidékeken megkezdje tudományos kutatásait és gyűjtéseit, amelyeket főként a *Smithsonian Institution* érdekében vállalt. A vadtermészetű keechy-indiánusok birodalmában volt; csakhamar holt hírért terjesztették, miközben ő azonban bátor kis seregével az Arkanzas forrásvidékét kereste föl. Jeles térképekkel, sok földrajzi följegyzéssel, gazdag néprajzi, állattani és növénytani gyűjteményekkel tért vissza néhány hónap múlva; utközben terjedelmes gipsz- és köszentelepeket fedezett föl. Sikereinek tudatában Washingtonba utazott, ahonnet kérésére a M. Nemzeti Múzeumnak is küldtek megbecsülhetetlen nagy gyűjtésből értékes természetrajzi és néprajzi tárgyakat.

1857-ben az Egyesült-Államok kormánya Dél-Kaliforniába küldte újabb földmérítő utra. A Sierra Nevada 3000 métere magas havas gerincén átkelt, hogy Los-Angeles-től délre, Fort-Tejon-ba jusson, ahol a 185 személyből álló társasága máris várta. Itt elemében volt Xántus; indiánusok között élt az ősvadonságban; gyűjtött, kutatott, térképeket rajzolt és írta tudományos értékű följegyzéseit. Az amerikai múzeumok nagy elismeréssel fogadták küldeményeit, amelyekből ismételten a magyar intézmények is részesültek. Visszatérvén, jutalmul hajóskapitányi rangba léptették elő és a kalifornia-ausztráliai tengeri utvonatra osztották be, hogy az eddig kellően át nem kutató vonalon a rejtett zátonyokat és kisebb szigeteket jegyezze a térképekbe. E helyen szintén nagy sikereket aratott; neve népszerűvé vált egész Amerikában, ahol ünnepelték s a tudományos társaságok, szintgy az ottani tudományos akadémia is tagjává választotta.

Xántus a távolban is mindig gondolt hazájára; rokonainak sürün írt, sok gyűjteményt küldött a múzeumnak. 1861 végén hirtelen elhatározással hazajött. S ekkor itt is ünnepelték, különösen Győrött, ahol agg édesanyja élt. Nagy tisztelettel fogadták mindenütt, ahol megfordult; a lapokban ismertették eredményes működését,

1862-ben tartotta meg a M. Tud. Akadémiában székfoglaló előadását. Szabó József, Gerenday József és Kovács Gyula egyetemi tanárok, továbbá *Frivaldszky* János muzeumi igazgató közreműködésével az Állatkerti Egyesületet alapította Pesten. Külföldi hire nyomán itthon igen sokra becsülték — azonban mégis: félévi ittléte után kénytelen volt visszatérni Észak-Amerikába, mert itthon nem talált olyan állást, amelyből szerényen megélhetett volna! Az Egyesült-Államok kormánya most kinevezte őt mexikói konzulnak. Itt minden idejét és jövedelmét tudományos gyűjtésekre fordította; még a pesti állatkert részére is szerzett be számos állatot; ezeket azonban ismét szabadon bocsátotta, mert meghallotta, hogy távozásával az állatkert létesítését célzó mozgalom itthon megbukott. 1864-ben megint haza kívánczolt *Xántus*. Itthon főként az Állatkert és a M. Nemzeti Múzeum jóügyét szolgálta ezután. Mielőtt véglegesen megállapodhatott volna, a magyar kormány 1868-ban az osztrák kelet-ázsiai expedícióval Kinába, Hátsó-Indiába, Borneo és Szumátra-szigetekre küldte tudományos megbízással. A M. Nemzeti Múzeum ennek révén igen meg-

gazdagodott, különösen néprajzi és állattani gyűjteményeiben.

Hazatérve, végre kinevezték a nagy utazót 1872-ben a M. N. Múzeumhoz és *Eötvös* József báró kultuszminiszter a néprajzi osztály megszervezésével bizta meg. Ő az alapítója annak a világhírű nagy muzeumi gyűjteményünknek, amely mostanában — sajnos — még mindig zsufolódik valahol meg nem felelő helyiségekben. Husz éven át hű gondozója volt ennek a keletkező muzeumi osztálynak. A *Smithsonian Institution*-ban szintén őriznek egy gazdag *Xántus*-gyűjteményt.

1894-ben megbetegedett; *Volosca*-ban keresett üdülést, amit azonban nem talált meg. Ugyanez év végén megtévelyodott és december 13-án meghalt Budapesten, 70 éves korában. A székesfőváros tanácsa diszinhelyet adományozott a nagynevű tudós-
nak s a M. Tud. Akadémiában *Mocsáry* Sándor méltatta érdemeit. A régi budapesti Állatkert az ő buzgólkodásának köszönhette első létesítését s a M. Nemz. Múzeum nagyértékű gyűjteményekben örököltette meg az ő nevét.

Miskolczi Nándor
tanár.